

KAITSE KODU!

1. märts 1930

NR. 9

Hind 20 senti

Tänases numbris:

Kaanepilt:	Tulles karujahilt.
P. Voolaine:	Eesli iseseisvuse 12. aastapäevaks.
H. Prants:	Deerandsaja aasta eest.
—	11 aasta eest.
—	Valga malev 5-aastane.
Major Levälafi:	Noorelt viitsa väänatakse.
—	Tankide tähtsus maailmasõjas.
—	Alasi äärest presidendi toolile.
—	Radium.
B. Savinkov:	Must hobune (järg).
	Hindmõistatus.
	Male.

Suietage
PABEROSSE

MANON
Laferrme

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

Laferrme

Stella

Diva

L

ÜKSIKI
NUMBER
20 SENTI

ILMUB
1 KORD
NÄDALAS

6. AASTA KAIK N: 9 KAITSE KODU!

E. SAESTRIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10—12 e. l. Kaastõõ arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi-kirju alal ei hoita.

1. MÄRTS 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: kol.-ltm. A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÖERD.

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. KUULUTUSTE HINNAD: 1 lehekülj teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Eesti iseseisvuse 12. aastapäevaks

P. Woolaine

Maailma riite ajaratta hambal
tuldtähil Eestil hülgamas „12“.

Ta päite iseseisvust paistval sambal
loob helgelt vabaduse laule meist.

See numbri peale Soome-Ugri näitab,
au andes võõrad manu ast'wad tal'.

Tõerõõmsalt ees tal tõrwikuid nad läit'wad
ja hümne laulwad meelel ülewal.

Hing hõõgub hõimu! külma talju pinnalt,
taht peret liidab soojalt Uku keel.

Madjari sini-Doonau rooslinnalt
lipplehwing lendleb meile tähteteel.

Meil' „tere“ hüüab wodjat Wolga woolul,
hõim tšherem'is ja komi jäisel ra'al.

Kõit säeme surnusängi rahwuskoolul,
et suuremat saaks raskust elutaal.

On rõõmsad rahwa sõsarad ja welled:
me eest on häwind Manahaldja mäed.

Näe, kõitjal tõuswad ehituseteljed.
Tööl rügitempli man on kindlast käed.

Säeb Uksmeel palmirahust rahwusfidet
ning tasandab me mure fortisuteid,
loob kodu kaitsekotkal wastupidet,
oasi ümber tõrwest fogub meid.

VEERANDSAJA AASTA EEST

3. märts — tähtpäev ajaloos ja meie rahva arengkäigus. Ettevalmistav samm Eesti omariikluse saamisloos

H. PRANTS.

On kord ja kohus austus- ja rõõmutundes mälestada tähtpäevi meie omariikluse saamiskäigus, millest eelmisel kuul mälestasime kaht (2. ja 24. veebruari). Kuid selle kõrval on tähtis ja tarviline meele tuletada ka vanemast ajast päevi ja sündmusi, millel on olnud oma kohast mõju meie rahva arenemisloos. Sest need olid ikkagi hädasti tarvilised eelsammud selleks suursaavutuseks, milleks nüüd on Eesti omariiklus, nii et nendelegi tuleb ase anda meie rahva mineviku kujutlusis.

Nende reas seisab ka 3. märts (v. k. j. 19. veebr.) — mitmepoolse tähendusega. Esiti on ta tähtis Vene keiser Aleksander II troonileasaamise päevana, mida peeti üle veerandsaja aasta riigipühana. Harilikult seisid need päevad meie rahva jaoks küll ainult kalendrites. Tegelikus elus möödusid nad üsna märkamata. Hiljemini, venestusajal, tehti nende pidustamine küll ametlikult kohustuseks: kohtu- ja ametikohad olid kinni, linnades pidid majad olema lipuehtes, ajalehed ei saanud ilmuda, kirikutes peeti jumalateenistusi, — kas või tühjas kirikus (nagu enamasti lugu oligi.) Kõik see oli aga muidugi väline võõp. Rahvale jäi ta võõraks.

Ometigi oli vahel aegjärk — küll lühike, — mil meiega rahvas, olgugi õige vähesel määral, kooskäimistega valla- ja koolimajades tööpoolest healmeel ja vabatahtlikult pidas riigipühi, eriti „oma armastatud ja austatud keisri“ trooni- ja sünnipäevi: 19. veebr. ja 17. apr. See nähe on eestlaste hingeelu kohta õieti tähelepandav. Meie rahvas, keda saatus kunagi pole hellitanud, vaid talle alatiselt on annud kanda „viisi viletsust ja kuusi koormatusta“, on osanud neid väheseidki aegjärke, kus tal olid võrreldes muudega — paremad päevad, tänumeeles austada ja mälestada. Nimelt „head Rootsi aega“, samuti enda — kogu nüüdsele olule põhjanevat — „Eesti ärkamisaega“, milles tal avanes võimalus võrdlemisi kiirelt areneda igapidi, eriti ka alust luua omariiklusele. See võimalus teostus keiser Aleksander II, kelle kohta siis meie rahva ärksam osa tundis otse loomusunniliselt täit tänu ja rõhket rõõmu, ausapiüdelise ja vabameelse valitsemise tõttu. Sellest üle kaks sajangut kestnud „Vene ajast“, mil meie rahva saatus oli seotud ühte ta idapoolse naabri omaga, on meile üldiselt jäänud küll õige mõrudad mälestused. Aga kõnesolev aeg on ses asjas ometi mitmetpidi erand. See viis meie rahvast edasi õige tunduvalt, ja avas väljavaateid veel suuremale edule. Seda asjaolu mõistis meie rahvas hinnata.

See üldiselt. Aga ka eriliselt on 19. veebruaril Eesti ajaloos õieti tähelepandav ase, sest sel päeval a. 1866 sai meie maa endale tähtsa uuenduse: kogukondliku omavalitsuse (n. n. „valla kogukonna seadus“), millega tal avanes võimalus avalis-

kus elus talitada ja tegutseda, kuigi kitsastes piirides, oma käe peal, nõnda olla kaastegev üldasjade ajamises, millest ta oli eemaldatud üle kuue sajangu, seistes täielt võõraste voli all. Peale kõige muu headuse, mis kõnesolev seadus meile tõi mõndapidi tegelikul alal, on eriti hinnatav nähe, et see oli esimene ja omakohast ülitarviline ettevalmistav samm meie omariiklusele, sest oma kogukondlikkude asjade ajamises saadi end harjutada ja õppida edaspidi tegutsema ka laialisematel aladel, siis kui selleks aeg tuleb — selleks end tarviliselt küpseks ja kõlbavaks teha. Nii oli omal ajal 19. veebr. 1866. a. saadud seadus meie rahva eduloos hädatarviline vahelüli.*)

Loomulikult arenguteel, nagu see on olnud muude rahvaste, ka Soome vennasrahva, juures, oleks pidanud olema järgnevaks vahelülis rahvale võimaluse saamine osa võtta omavalitsusest laialisemal alal: maakondlikult ja kubermanguliselt — vähemalt sel mõõdul, kui see oli siis juba Vene talurahvalgi, n. n. maakogude (semstvode) kujul. Meie maal oli sellelaadiline seadlus pealegi kaunis laialisel alusel (isegi seaduse algatuse õigusega) olemas juba põliselt kubermangu maapäevade kujul. Need olid aga aina ühekülgsed ja koguni kitsal aluspinnal seisvad. Maapäevadel olid osalisteks ainult vähearvulised rüütlimõisade omanikud; kõik muud elanikud seisid eemal, isegi linnad. Need võisid osa võtta ainult oma mõisade omanikkudena, kui neid oli olemas.

Oli kõigiti arusaadav, et eestlased, kui nad end lühikese aja kestvusel olid näidanud küllalt kõlvulisteks oma valdades ajama omavalitsuse asju, igatsesid osalisteks saada ka maapäevadel asjaajamises. Selle nõude seadis nimelt C. R. Jakobson oma tegevuskava etteotsa. Ajatarvidust tähele pannes soovitus seda ka rüütelkondade mõistlikum osa, nii et 1878. a. Liivi maapäeval oli asi tõsiselt kõne all. Kuid rüütelkonna enamus lükkas soovitud uuenduse tagasi, — mõtlemata ja märkamata, et seega otse augu kaevas enda olemisse, sest pea pealetulev venestusaeg võttis maapäevadelt ära suurema jao nende võimust maaasjade ajamises, mis läks Vene ametivõimude kätte, kuigi maapäevad nimepidi edasi kestsid. Vene bürokraatia aga ei mõelnudki rahvast kaasa kutsuda laiemale omavalitsuslikule tegevusele, kitsendati mõndapidi isegi kogukondliku omavalitsuse tegevust.

*) On kohane sedagi märkida, et kõnesoleval päeval on õige suur tähtsus, eriti Vene riigi, aga ka üldajaloos, kahe sündmuse tõttu, mis selle päevaga on seotud (küll sihiliselt), 19. veebr. 1861. a. Vene talurahva vabastamine pärispõlvest ja 19. veebr. 1878. a. San Stefano rahuleping, mis lõpetas Vene-Türgi sõja, Venele au- ja võidurikkalt.

Nii jäigi meie rahvale Vene ajal kättesaamatuks maakondlikust omavalitsusest osavõtmine ja seetõttu võimalus end harjutada täielisemale tegevusele omavalitsuse alal, missugune puudus andis end rohkelt tunda siis, kui selleks tarvidust tuli. Ainult linnades võisid eestlased olla osalisteks omavalitsuslikult ka täiemal määral, mis maal valdades, linnavolikogudes, kuid sealgi oli see alul piiratud valimisõiguse tõttu koguni vähene; alles hiljemini suutsid nad saada mõjule ka linnavalitsustes — kõige esiti Tallinnas, a. 1904.

Aegapidi avaldas aga asjaolude areng oma mõju ning avas — nüüd veerandsada aastat tagasi — meie rahvale võimaluse, veel enne, kui ta sai osaliseks maakondlikus omavalitsuses, asuda koguni osa võtma üldriiklikust rahvaesinduskogust, omavolitud esindajate kaudu. See sündis teatavasti Vene-Jaapani sõja tagajärjel ja mõjutusel. Sellele sõjale oli asunud Vene riigivõim oma kohast õieti kena kavatsusega: niiviisi kõrvale juhtida riigis siis juba mõjuvaks saanud käärimist hädaliste riigikorra uuenduste nõudmiseks. Mõeldi, et võidukas sõda annab riigivõimule uue aupaiste ja paneb vaikima rahulolematuse hääled.

Agasi tuli otse ümberpöörduvalt: Venemaa sai sõjas lüüa, kus näitas omakohast riigikorra kõlvatust, ja see kutsus loomusunnil välja riigi sisemise olukorra muutmise nõude. Ikka enam tihenesid rahulolematuse avaldused, eriti tööraha hulgas, kus tunti pigistusi kõige raskemalt. Esiti ei tahtnud valitsusvõim sellest suuremat hoolida. Aga äpardused sõjaväljal sundisid teda ometigi asjaoludega arvestama. Juulikuus 1904. a. surmati lõhkepommiga kõvakäeline siseminister Plehve, kes kaua aega riigiasju oma mõttes oli juhtinud, ja ta asemele tuli teisemõtteline mees, vürst Svato polk Mirski, mis näis kuuluvat muutust kogu valitsuse sihis, sest uus minister algas oma ameti usalduse kuulutamise ja omavalitsusasutuste vastu, ning näitas seda ka tegelikult, kuna ajakirjandusele anti suurem vabadus, mida see kohe kasutas peatselt ühel häälel riigikorras uuenduse nõudmiseks. Sellel mõjutusel ilmuski 12. detsembril keisri manifest, mis sisaldas tähtsa põhimõtte: rahva omavalitsusasutustele lubati osavõttu riigivalitsuse tegevusest, kõigile riigi alamatele ühesuguseid õigusi, kohtutele iseseisvust, ajakirjandusele enam sõnavabadust jne. Neil põhimõtetel uute määruste väljatöötamine anti ministrite-komitee hooleks.

Selle manifesti avaldusega oli õieti juba astunud põhiseadusliku (konstitutsioonilise) riigikorra teele, loobutud senisest piiramata isevalitsuse võimust. Oleks nüüd seda rada tõsiselt hakatud käima, oleks võinud sündida Vene riigi uuenemine õige rahulise teel. Asi kujunes aga vastandlikult, sest üldiselt aimati, et valitsusvõim teeb uuenduste andmises küll suuri sõnu, kuid tegusid ei tule. Seetõttu tekkisid 1905. a. algpäevil peatselt kogu riigis, eriti aga pealinnas, sarnased sündmused, nagu neid Vene riigi üle tuhandeaastane ajalugu põlnud tunnud. Peterburgis puhkes kõige enne suures Putilovi vabrikus, pea ka muudes tööstuskohtades üldine streik, mis läks kohe nii laialiseks, et peaaegu kõik avalik tegevus (ajalehtede ilmumine jne.) seisma jäi. See asjaolu viis 9. jaan. lausa uulitsavõit-

lustele (õieti tapmistele), milles ametivõim talitas jõhkralt. Rahulises meeleavalduses läksid mitmesajatuhandelised rahvahulgad talvepalee poole, et keisrile anda palvekirja töötatud uuenduste teostamiseks. Keiser aga oli seks ajaks pealinnast ära läinud ja meeleavaldajaid ei lastud palee ligdalegi, vaid aeti sõjariistadega laiali, misjuures ametliku teate järele umbes 100 inimest surmati ja üle 300 haavati (vististi moonutatud arvud, sest välismaade ajakirjanduses kõneldi tuhandeid.)

Kui siis Peterburgi lood said mujal kuuldavaks, sündis paljudes kohtades samuti, iseäranis suureks sai liikumine Poolas ja Kaukasuses (Bakus surmati üle 1000 inimese.) Meiegi maal sattusid liikumise pöördele Riia ja Tallinn, kus ka osalt läks verevalamiseni (Tallinnas surmati küll ainult mõned inimesed.)

Kirjeldatud sündmused panid valitsusmehi mõtlema, ja tundes, et vägivaldaga ükski rahulolematust ei saa sumbutada, püüti seda teha jällegi „kõrgelt troonilt“ antavate uuesti riigikorra uuenduste töötamisega — seekord laiendatud alustel. Traditsiooniliselt tähtsaks saanud päeval, 19. veebr. 1905. a. (nüüd 25. a. tagasi), avaldati korruga kaks „keiserlikku käskkirja“, mis kuulutasid riigikorra ja avalikus elus täielist pöört. Esimene anti valitsevale senatile, ning selles tehti ministrenõukogule ülesandeks, kõigilt eraisikult ja asutusilt saadetavaid soovivaldusi ja arvamisi riigi heakorra täiendamise ja rahva korralise käekäigu edendamise kohta „läbi vaadata ja harutamisele võtta“. Teises käskkirjas siseministrile teatati kõige kõrgema otsus: „Nüüdsest ajast peale Jumala abiga kutsuda osa võtma rahva poolt kõige tublimaid ja ausamaid valitavaid rahva usaldusväärilisi mehi seaduste eelnõude harutamisest ja väljatöötamisest.“

Selles määruses seisib põhimõtteliselt juba rahva esinduskogu loomine, kuna seega riigi ülemvõim, mis end seni avaldas ainult ametnikkude tegevuses, astus uuele teele, soovides ja nõudes rahva ringkondadelt kaastegevust nende avaldades usaldust. Nii oli alus pandud rahvaasemikkude osavõtule riigivalitsuse tegevusest.

Seks korraks mõjuski niisugune uuendustöö meeli vaigistavalt ja ajakirjanduses ja seltskonnas avaldati sellele rohkem rõõmu. Kuid peagi võttis maad jällegi uus pettumustunne, sest õieti oli käskkirjas töötatud ainult rahvasaadikute osavõtuseaduse andmise ettevalmistamisest, kuna otsustamine ikkagi jäeti kõrgema võimu kätte. Ka ei olnud ligemalt teada, mil moel ja kui suurel arvul „rahva usaldusmeeste“ valimine teostatakse ning kui suured võimupiirid neile antakse. Seniseid nähteid ja olnud kogemusi arvesse võttes oli kõigiti mõistetav, et tekkis üldtunne, „sõnumikku kuulen küll, aga usku mul ta täit-misse pole.“ Seda enam, et ikka peale viivitati ligemate seletuste andmisega eelmainitud küsimuste kohta. Alles ligi pool aastat hiljem (6. aug.) tuli sellekohane uus käskkirja, mis aga tõi uue pettumuse. Kavatsatud rahva esindajate kogule, nimeks anti talle duuma, s. o. „riigivolikogu“, oli ikkagi lubatud ainult piiratud nõuandev võim ning valimisõigus selleks oli koguni piiratud. Nii ei rahuldanud „riigivolikogu seadus“ kaugelt-

ki neid lootusi, mis ta peale oli pandud, vaid rahutused tihenesid ja võtsid veel alles õieti suure hoo oktoobrikuu suurstreigiga, mis käis kogu riigi üle. Nende survel ilmus siis tuntud „17. okt. manifest“, mis andis riigile tööpoolest midagi põhiseaduse taolist. See sisaldas mitmeid vabameelsuse sihilisi uuendusi ja õiguse andmisi, selles laiendati ka tunduvalt töötatud riigivolikogu valimisõigust ja ta võimu. See sai õiguse valitsuse tegevuse üle valvata ja otsustada kõigis edaspidi antavais seadusis. Selle hädaohtu kõrvaldava „piksevarda“ loomine oli peajasjaliselt tookordse Vene targema riigimehe Witte tegu ja täitis seks korra ks oma otstarbe. Sest kuigi rahutuslained veel mõni aeg kestsid ja muuseas ka meie maal avaldusid raskete tagajärgedega, pöördus riigi olu üldiselt jälle rahunemisele. Seda arengukäiku segas aga edaspidi uuesti kõvakäelise siseministri Stolõpini juhtsõna: „Enne rahu, siis uuendused!“ Et aga mõistagi enne uuenduste saamist rahu ei tulnud, sattus Vene riik nõiakeerisesse ja läks vastu oma kokkuvarisemisele maailmasõja tagajärgedel. Teostus tarksõna: „Keda Jumal tahab hävitada, selle teeb ta enne pimedaks.“

Mis olemata, see nägemata, aga kõiki asjaolusid arvesse võttes, võib küll kindlalt oletada, et Vene riigi käekäik oleks kujunenud hoopis teisiti, kui poleks kergemeelselt mööda lastud soodsaid võimalusi riigikorra tervendamiseks ja uuendamiseks, mis oli ometi tungivalt tarviline ajanõue, ning õiglaselt ja ausalt talitatud nende põhimõtete järelle, mis välja kuulutati 19. veebr. ja 17. okt. 1905. a. Et seda ei tehtud, vaid ikka kõheldi ja viivitati, sai tsaarivõimule hukatuseks.*)

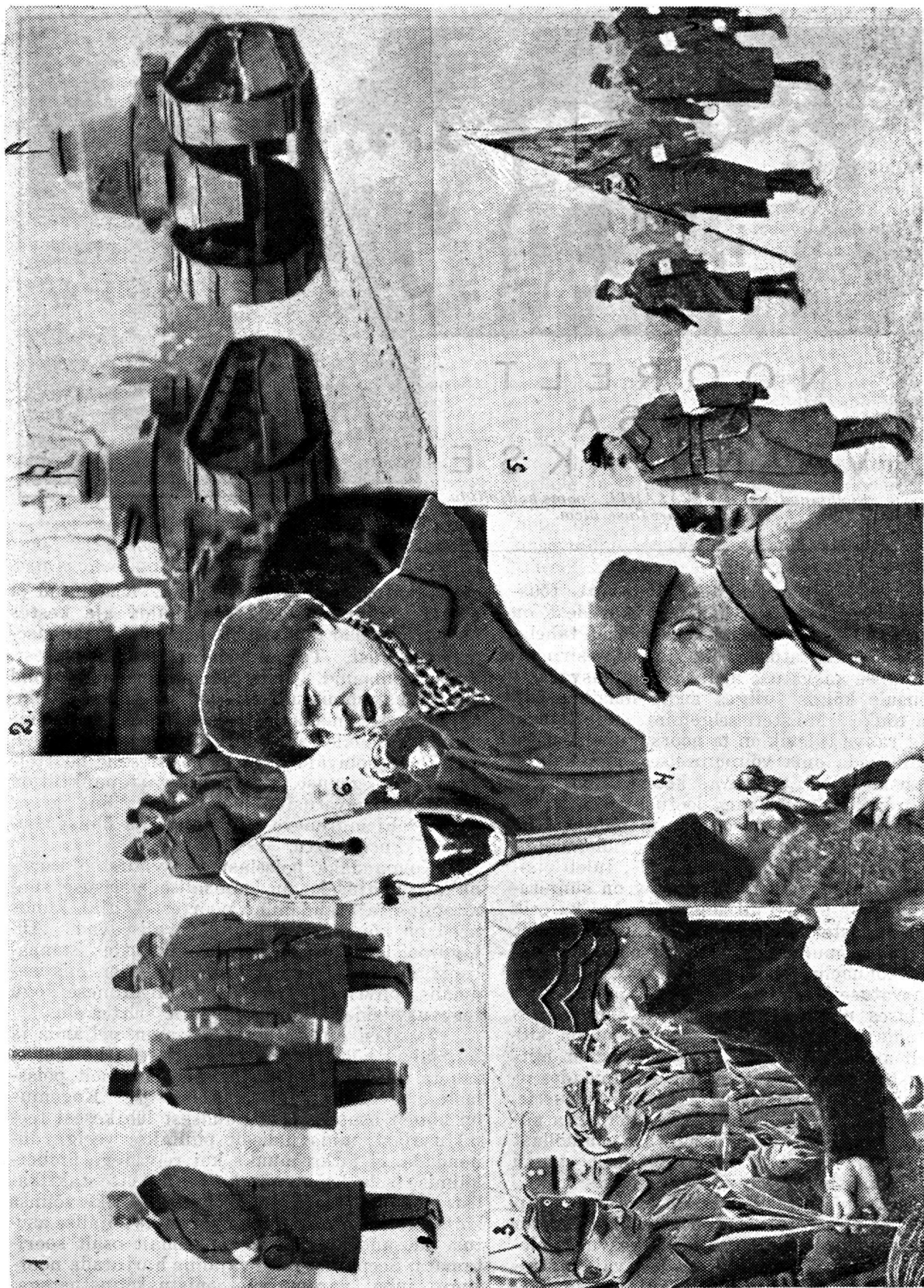
Meie rahvale jääb aga igatahes 25 a. eest kuulutatud õigusest, rahva usaldusmechi kaasa kutsuda riigiasjade ajamisest osavõtule, see meeldiv mälestus, et ta alusel ikka võisid olla ja tegutseda Eesti rahva valitud esindajad Vene seadusandvas kogus. See oli õieti tunduv edusamm meie omariiklusaate arenguloos ja tunduvaks pandiks selle teostamise kohta. Sel põhjusel sünnib kõnesolevat sündmust mälestada heameelel.

*) Eesti seisukohast ei tarvitse seeile kurta, sest nii avanes võimalus Eesti iseseisvuseks.

11 aasta eest.

Vabariigi esimese aastapäeva pühitsemine Tallinnas. Paraad vabadusplatsil. Pildil on näha meie tublisid väejuhte vägede ülemjuhataja kindral Laidoner'iga eesotsas. Kõneleb Soome esindaja Eesti sõber senaator Louhivuori, kes toob Eesti noorele vabariigile tema esimesel aastapäeval tervitusi kogu Soome rahva nimel.

Vabariigi 12. aastapäeva pühitsemine Tallinnas. 1. Riigivanem O. Strandmann kõnelemas paraadil. 2. Tankid paraadil. 3. Proua Tõruand-Tellmann jagab lilli valgeristi kavaleridele. 4. Kindral J. Laidoner soovib õnne valgeristi naiskavalerile. 5. Põhja malekond paraadimarsil. 6. „Hallo-mees“ paraadikätku kirjeldamas mikrofonile.

NOORELT VITSA VÄÄNATAKSE

*Kirjutanud major LEVÄLAHTI, Soome kaitseväe
kehalise kasvatuse ülem.*

Igalpool maailmas on hool homse ette tõusnud kõrgemale tavalisest äripäeva muredest, on hakatud ikka rohkem ja rohkem pöörama tähelepanu noorsoo kasvatuse tööle ja seda esirinnas just kehalise kasvatuse alal. Sellele kasvatustöö tõusule kõigis riigis andis maailmasõda võimsa tõuke. Mõisteti selgemini kui kunagi enne, et rahva tulevik on ta noorsugu, ehk nagu Mussolini seda oma võimumeelses, aga kahtlemata noorte meeli sütitavas kõnes ütleb: „Te olete elu koit, te olete maa lootus.“

Põhjusi selleks käesoleva aja nähteks, nimelt endisest suurema tähelepanu pühendamiseks noorsoo kehalisele kasvatusele, tuleb otsida praegusajast endast. Tänapäev on sünnitanud taudi, mis esineb nii aegsemais kui ka eriti praegusaja lastes, see on nimelt endavalitsemise ja ergutahte puudumine. Paljud nähted nüüdses ühiskonnaelus osutavad selgesti, et vaimsest kasvatusest inimesele üksi ei jätaku, vaid eluvõitluses nõutakse energiat ja endavalitsemist, mida tänapäeva kool üksi ei suuda küllaldaselt anda ja kasvatada. Seepärast on mitmesuguste korralduste ülesandeks erimaades olnud asuda nimetatud taudi vastu võitlusele, asuda kasvatama sugupõlve, kes tänapäeva püsimatusest ja selle edasitormlevast elumõllust hoolimata jaksab võtta külmavereliselt vastu nii päikesepaistet kui tormidegi ulumisi.

Teiseks põhjuseks, mis ühtlasi on vastuabinõuks eelnimetatule, on noorsoo hingeelu süvendamine. On leitud, et parajas kasvuaastas olevad poisslapsed, iseäranis linnades, vajavad nimetatud ajal meelegujutlusi ergutavat ja kas-

vatuslikult ülesehitavat tegevust. Raamatud ja filmid, seiklusromaanid ei rahulda aja kestes noori, vaid nad ootavad ja vajavad omakohasemat tegevust. Teame seda omastki noorusest, kunas romaanid, eriti indiaaniromaanid, olid õhutajaks mõnustulisteks indiaanisõdadeks linnalähedates metsaalustes. Kui seda tegevusiha ei juhita õigele radadele, võib see otsida ja leida vähem sobivaid kujusid. Just selle noorte kahjuliku tegevuse takistamise vaatepunktilt on poisslaste kasvatustöö sel ajal tarviline ja on parim rohi suureneva huliganismi ja üldise ebakorralikkuse vastu.

Kolmandaks poisslaste kasvatustöö tarvilikkuse põhjuseks on isamaalise meelsuse sünnitamine ja arendamine noortes — ajal, kunas need on kõige enam mõjudele alistuvad. Antagu poistele juba noorelt õige kujutus isamaalise mõtteviisist ja sellest tähtsusest, mis isamaalise ohvrimeele olemasolul on inimese kogu tegevusviiside ja kordaminekute suhtes elus.

Ja edasi, siit on lühikene samm neljanda ja tähtsaima põhjuse juure, kuigi seda kõikjal ei taheta ausalt tunnustada, see on nimelt poisslaste ettevalmistamine maa kaitseks. Kogemus on nimelt osutanud, et nüüdsest lühikesest teenistusaajast, mida üldiselt püütakse veelgi lühendada, ei jätaku muuks kui relvadega ümberkäimise selgeksõppimiseks. Tähtsate taktikaliste asjaolude selgitamine ja enne kõike võimsa kaitsemeele kasvatamine, mis on ka sõjalise asutuse ülesandeks, jäävad suuremalt osalt sooritamata. Seepärast ongi vajaline harjutada noorsugu juba varem väeteenistuskohustustega.

Noorsoo tahtejõu ja erkude sitkuse kasvatamine on nii noorte oma kui ka kogu meie noore iseisvuse tuleviku vaatepunktilt meie tähtsaid ülesandeid.

Meil ongi siin palju ära tehtud seega, et koolidele on tehtud sunduslikuks poisilaste sõjaline õppus teatud ulatuses.

On siiski küllalt tööd sellel kasvatustööpöölul. Isamaalist meelt kasvatavad isamaa ajaloo lugemine, suurte ajalooliste isikute eluloo ja elutöö tutvustamine ja isamaaliste laulude laulmine ja mängimine. Kõik see peaks seisma nii kooli kui ka kodu kasvatusülesannete hulgas. Võimlemine, mäng ja võistlus, igasugune sport — takistavad meelegujutlustel ja mõtetel eksimast vääradele radadele. Pingutused ja endavalitsemise harjutused teevad tugevaks keha kui ka vaimu. Ühtlasi on tarviline, eeskätt kodudes ja laiemates hulkades, noorte kehalise kasvatus tähtsust — vaimu kasvatus kõrval —

Poiste spordiharjutused vabas õhus.

vääriliselt hindava meeluse süvendamine vastavate kirjutuste abil ja rakendamine noorsoo kasvatus tööle, vähemalt siintoodud suundade tunnustamises ja moraalses toetamiseski, kui mitte aktiivsemas kaasatootamises. Meie tulevik on meie enda kätes. Seepärast ei või meie silmapilkugi unustada meie noorte, selle tuleviku pandi ja oleviku mõtte ja sisu, kasvatustööle pühendamast suurimat tähelepanu ja olemast alaliselt valvel, et see taotleks õigeid

sihte, mida nõuab meie olemasolu.

Eriiselt olgu need read pühendatud isadele, kellele on tähtis nii kodumaa kui ka nende poegade heakäik, sest kodu on ikkagi kindlaim vaadete ja iseloomu kujundaja, nii tähtsad kui ongi muud kasvatustegurid väljaspool kodu piire. Lõpuks pole väärtuslik isik saavutatav mitte vaimse kasvatus, vaid vaimse ja kehalise kasvatus abil, kusjuures viimane nõuab targu juhitud arendamist senisest suuremal hooel.

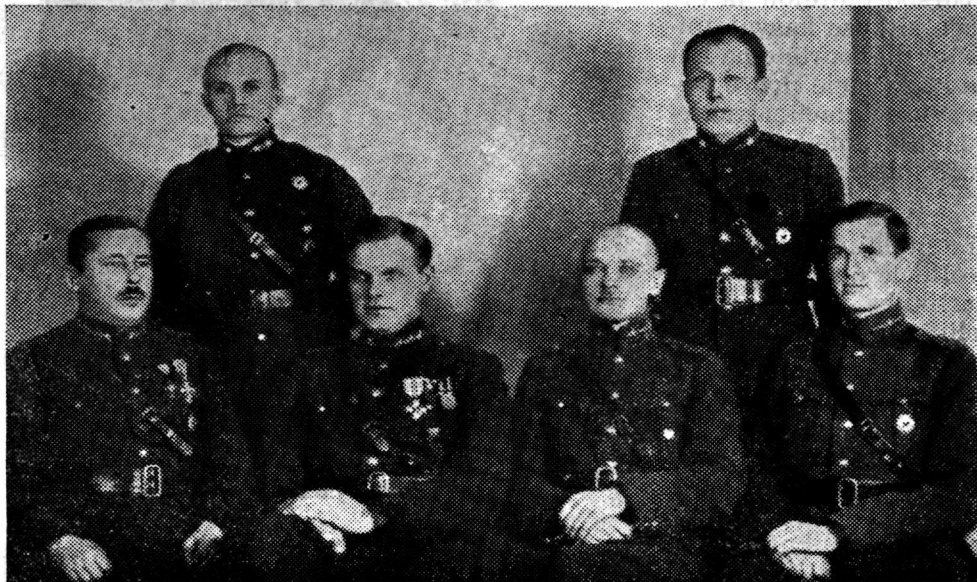
Vete lagunemine.

*Valga maleva staap.
Vasakult kolmas: maleva
pealik major J. Hiob.*

Valga

malev

5-aastane

24. veebruaril pühitses oma viiendat aastapäeva Valga malev. Tõeliselt asuti, nagu mitmel pool mujalgi, ka Valgas kaitseliitu looma 1918. a. novembris, mil Saksa okupatsiooniväed meilt olid sunnitud lahkuma, kuid kuna puudus kindel korraldus, tarviline varustus ja Saksa okupatsioonile järgnes punaste võim, puudus selleaegsel kaitseliidul võimalus avalikuks tegutsemiseks. Kui 1. veebr. 1919. a. Eesti väed Valga linna punaste võimu alt vabastasid, moodustati kaitseliit, missugune aga oma tegevuse pärast vabadussõda lõpetas.

28. novembril 1924. a. oli Valgamaa rahvaväe ülema juures mõnede seltskonnategelaste omavaheline nõupidamine, millest ka 2. soomusrongide rügemendi ja Valga linna garnisoni ülem kolonel (praegu kindral — kaitseliidu ülem) J. Roska ja linnapea J. Soo osa võtsid. Koosolekul leiti kaitseliidu uuesti ellukutsumine olevat tarviline, kuid vähese osavõtu tõttu lükati see tulevikku peale edasi.

1. dets. mässukatse ajal oli Valgas mõnikümmend püssidega varustatud kaitseliitlast. Neist moodustati riigi- ja omavalitsuslike asutuste kaitsesalgad ja tarvilised vahipostid. 1924. a. 4. dets. peeti rahvaväe ülema kantseleis uus koosolek, millest üle 30 kohaliku seltskonnategelase osa võttis. Koosolekul tunnistati kaitseliidu uuesti ellukutsumine hädavajaliseks ja valiti ajutine juhatus, kuhu kuulusid: esimehena kolonel J. Roska, laekahoidjana Aug. Pehme, liikmetena K. O. Uibopuu, reserv-ltn. Arn. Evertson, linnapea J. Soo, reserv-al.-kpt. L. Pallon ja hra Lentsius. Valitud juhatus asus energiliselt tegevusse. Peamiseks mureks oli kaitseliidule ustavaid ja vastuvõetavaid liikmeid koguda. Selleks jaotati linn rajoonidesse, määrati vastavad „rakukeste“ ülemad ja nende kaudu võimaldus detsembri lõpuks uuele organisatsioonile ligemale 100 liiget koguda.

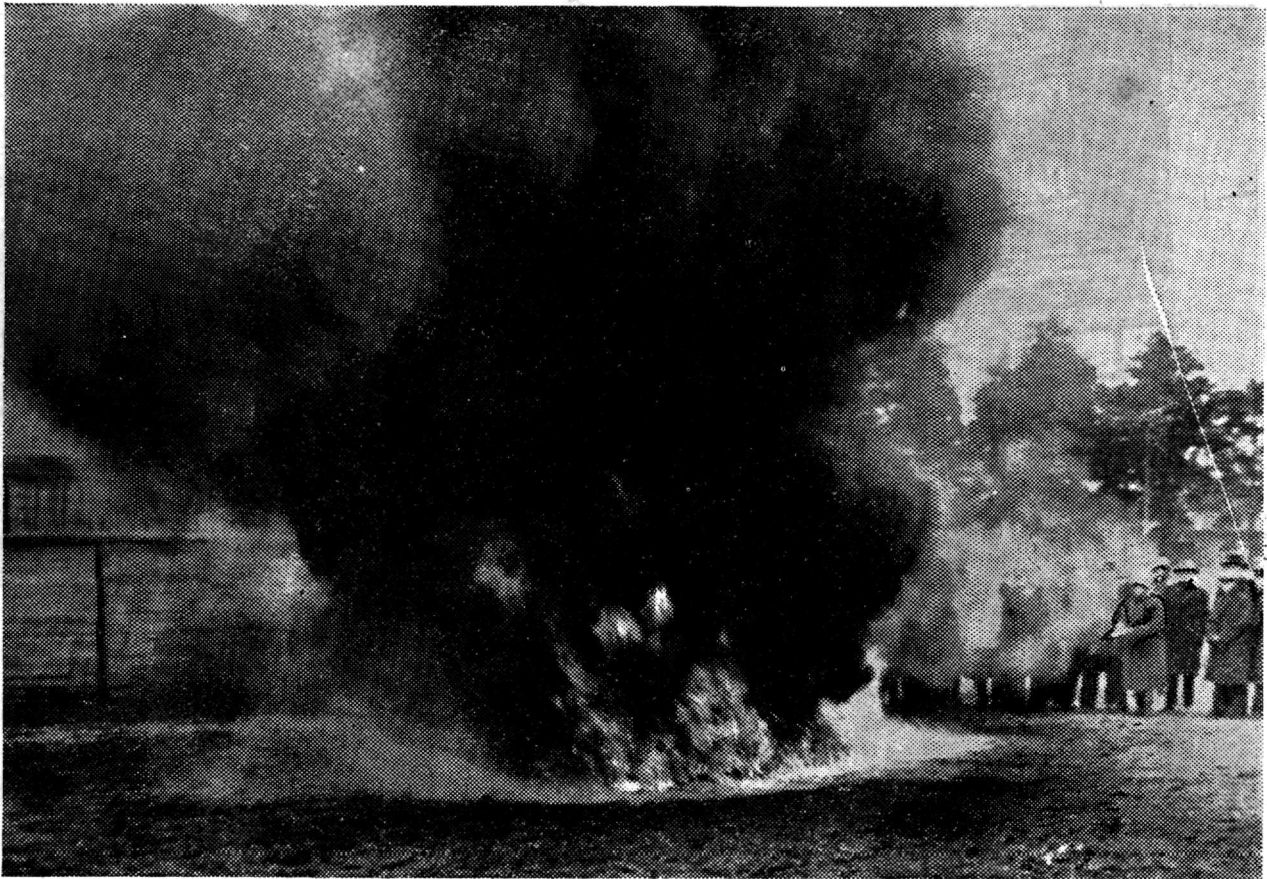
Raskemaks kui linnas osutus kaitseliidu asutamine aga maal, kuid kui 1. dets. sündmuste pörutavad taga-

järjed ka maal teatavaks said, läks asi palju jõudsamini, ning vähe oli neid, kes eemale tahtsid jääda.

Kaitseliidu üksuste ellukutsumiseks maakonnas valiti vastav juhatus, kuhu kuulusid: M. Steinfeldt Sangastest, Joh. Gross Laatrest, res.-ltn. A. Sõster Keenist, K. Tilk Taageperast ja G. Kuks Laanemetsast. Valitud juhatuse töö tagajärg oli, et ka maakonnas kaitseliidu üksused võrdlemisi kiirelt ellu kutsuti ja need detsembri lõpul peaaegu kõigis Valgamaa valdades olid asutatud. Ei olnud aga sugugi kerge kõiki uue organisatsiooni liikmeid vastavalt varustada. Paljudel olid säilinud sõjariistad endise kaitseliidu päevilt ja need toodi nüüd julgelt välja. Kolonel Roska energilisel juhtimisel edenes asi kiiresti, kuid alles 1925. a. mailkuu alul suudeti kõik kaitseliitlased vastava sõjalise varustusega varustada.

Kaitseliidu põhikirja kinnitamisega vabariigi valituse poolt 1925. a. 2. veebruaril nimetati maakonna kaitseliidu üksus malevaks. Maleva pealikuks kinnitati 2. soomusr. rügemendist major J. Hiob, abiks res.-al.-kpt. L. Pallon (Uku).

23. veebr. hommikul sõitis Läti president J. Tschakste Valgast läbi, meie riigivanemale küllla. Kõrge külalalise vastuvõtuks oli Valga jaamas kaitseliitlastest aukompanii moodustatud ja raudtee ääre kuni Tartumaa piirini Valga malevasse kuuluvad kaitseliitlased vahipostidele paigutatud. See oli Valga maleva esimene avalik esinemine, kaasa arvatud paraadist osavõtt järgneval 24. veebruaril — Eesti vabariigi aastapäeval. Sellest ajast peale on Valga malev 24. veebruari — meie iseseisvuse aastapäeva — ka maleva aastapäevana pühitsemud. Sellest ajast peale on maleva tegevus järjekindlalt suurenenud, liikmete arv kasvanud ja nende huvi kaitseliidu tegevuse vastu suurenenud. Valga malevas, kuhu kuuluvad Valga linna, Sangaste, Hargla ja Helme malevkonnad, on praegu 1425 tegevliiget ja üle 50-ne toetaja-liikme. Suurt huvi on tundnud malevl. laskeasjanduse vastu ja peaaegu kõigil üksustel on korra-

Demonstratsioon mitmesuguste sõjas tarvitatavate põlevgaasidega korraldati hiljuti pioneerpataljonis Punase Risti korraldusel.

likud laskerajad. Praegu on malevas 5 I kl. ja 11 II kl. kütti, 33 esilaskurit, 19 I kl. ja 68 II kl. laskurit. Suurt huvi on märgata ka spordi vastu ning tuntud sportlase A. Neulandi juhtimisel on suutnud mitmed malevlased võistlustel esimestele kohtadele tulla.

Käsil käes malevaga on agaralt tegutsenud ka naiskodukaitse jaoskonnad, missuguseid praegu on 13. Agaralt on nad maleva manöövri- ja malevkondade laagripäevil kaasa aidanud. Erilist tähelepanu ses suhtes väärivad Helme, Valga, Kuigatsi, Laatre ja nooremaist Keeni, Tõlliste ja Kaagjärve naiskodukaitse jaoskonnad.

Ja kui käesoleva aasta 24. veebruaril — Eesti vabariigi aastapäeval — ka Valga malev oma 5-dat aasta-

päeva pühitses, selleks vastavaid aktusi korraldades Tõrvas, kuhu kogunesid kõik Helme malevkonna allüksused, ja Valgas, kuhu tulid kokku Valga, Hargla ja Sangaste malevkonna malevlased ja kuhu külalisena saabus ka Valga maleva energiline asutaja, praegune kaitseväe ülem kindral Roska, siis usuvad Valga malevasse kuuluvad malevlased, et nad lugupeetud maleva asutajat oma tööga osaltki suutsid rõõmustada ning need esimesed kotkaristid, missugused sel esimesel tähtsamal aastapäeval malevas mõnedele jagati, ka teisi virgemalt meie kalli kodu kasuks tööle tiivustavad. Selleks vaid jõudu, edu ja julgust. Valgas 25. II 30.

ASM.

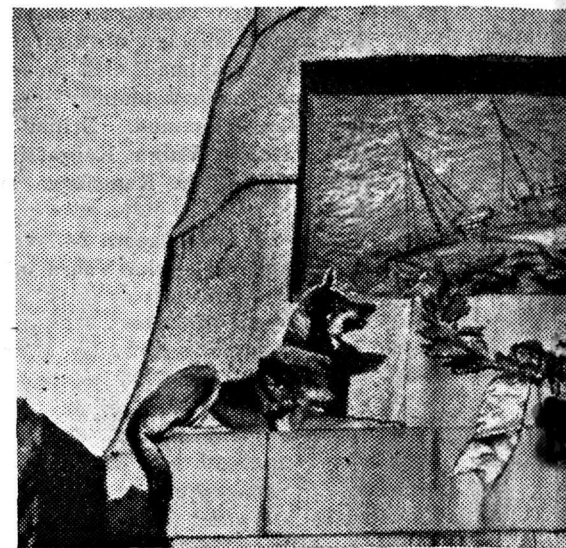
Vene valmistub gaasisõjale. Üks gaasipääste punktidest raudteejaamas.

on ja jääb tusedaks ning loetavaks perekonnaleheks Eestis.

Ajalooline määnd Rahumäe lähedal, või kuidas seda kutsuti ööl teadmata kelle poolt maha. Selle männiga on tihedalt line pedajas oli nii mitme karistusakti tummaks tunnistaja tundmata isikute poolt punase ristiga, mille ju

Politseikoerad väljaõpetamisel. Kadriorus liikudes võib reporter on tabanud huvitava momendi, kus koerad on

— jäljetute haudade määnd, saeti hiljuti ühel pimedal seotud 1905. a. rahutuste ajalugu, kuna too laiakrooni-ks. Veriste sündmuste mälestuseks märgiti seda määndi bedat värvi ei lastud kunagi ära kuluda. . . .

Alice Diplorakos, „Miss Euroopa“,
Greeka rahvusriietes.

anna tähele, kuidas seal õpetatakse politseikoeri. Foto-
ra võtnud parajasti aset „Russalka“ mälestussambal.

Nõukogude Vene naissaadik Oslos A. Kollontai, keda
ähvardati hiljuti tappa nõukogude saatkonna hoone
õhkulaskmise läbi.

Tänapäeva „kuivamaa sõja laevu“. Tankide rünnak ühes Inglise armee lahingharjutuses.

TANKIDE TÄHTSUS MAAILMASÕJAS

Maailmasõja arenedes olid sõdivad riigid sunnitud leiutama uue sõjamasina elava jõu säästmiseks ründamistel. See uus sõjavahend, tank, on tänapäev tähtsaks teguriks kõigi maade kaitseasutis.

Maailmasõja ajal püüdsid kõik sõdivad riigid leiutada ja arendada uusi vaenlase hävitamise vahendeid. Elavast jõust vägede suurendades ei jatkunud, ja nii oldi sunnitud otsima abi ikka enam ja enam hävitust külvavaist tehnilisist lahingu abinõudest, mille tarvitamine oleks suutnud otsustavalt mõjutada võitluskäiku.

Teisest küljest oli võtlus arenenud läbipääsmatuks püsivate rinnetega sõjaks ja enne kui võidi oodatagi lõplikku otsust, oli kummalegi poolele vältimatu otsida uusi lahinguvahendeid, mis oleksid suutnud mõjutada rinnetes muutusi. Selles arengus astuvadki tankid esile.

Tõepoolest oli mõte tankide tarvitusele võtmisest sõjavarustuste lisades juba enne maailmasõdagi seisnud kõigi suurriikide meeles, aga seda ei arendatud siiski kaugemale.

Alles kaugemale arenenud püsivate väerinnetega sõda sundis selle uue jõuabinõu esile tooma. Esiolgu ilmusid tankid tarvitusele liitriiges, andes neile parima abinõu elava jõu säästmiseks pealetungil. Keskriiges tankide aeg veel ei koitnud, s. o. Saksamaa ei uskunud tankide võimesse mõjutada otsustavalt lahingkäiku.

Tankide mõjutuses eraldame kaks eriliiki. Esiteks tankide moraalse mõju vägedesse ja teiseks tankide mõju otseses lahingkäigus. Tõsi küll, enamail kordadel oli teine juhtum esimese otseseks järeltuleks, eeskätt maailmasõja lõpuaegadel.

Moraalses mõjus on tähele panna see erinevus vägede meeleolus, mida tingis tankide olemasolu või puudumine.

On ehk huvitav vaadelda tankide tähtsust mõnede maailmasõja lahingute ja Saksa ülemjuhatususe poolt lausunud otsuste alusel.

Esimest korda ilmusid tankid võitlusväljale 15. 9. 1916. a. Pozieres-Lenzwaldi juures. See tähendas tankide tegevuses veel õieti esimesi lapsesamme ega olnud sel siis veel nimetamisväärne tagajärgi. Tõsi küll, et tankid mõjusid Saksa vägedesse ääretult hirmuäratavalt, aga peagi harjusid mehed nendega ja suutsid nende vastu võidelda, kui nad olid sellest „tankidehirmust“ vabanenud.

Aga juba kevadel 1917. a. algab see uus relva liik

näitama, mida ta lahingus suudab. Sakslased tunnustavad juba ausalt, et tankid olid kujunenud lühikese aja kestes liitriikidele väga tähtsaks võitlusabinõuks, ja hakkavad pühendama tähelepanu sellele uuele tulusale relvale.

Juba 9. 4. 1917. a. saavadki sakslased suuremal määral tunda tankide võimu. Arras'i juures asuvad inglased pealetungile toetudes juba täielikult tankidele. Inglased alustasid pealetungi lühikese, kuid ägeda suurtükitulega ja tegid siis Scarpe mõlemal poolel võimsa rünnaku sakslaste seisukohtade vastu. Mõned esimesed diviisid murdsid, teised kannatasid raskeid kaotusi. Juba hommikul õnnestus inglasil tungida isna sakslaste suurtükiväe seisukohtadeni ja võita enda kätte strateegiliselt tähtsaid kõrgustikke. Ka Ludendorff tunnustab, et seisukord oli kriitiline ja oleks võinud tähendada hädaohtu kogu rindeosale, kui vaenlane oleks pealetungi jatkanud; aga inglased rahuldusid selle paigalise iseloomuga võiduga ega alustanud uut pealetungi.

Nimetatud lahingus olid siis tankid suutnud sakslaste varustatud seisukohtadest läbi murda ja inglaste edu oleks võinud olla palju suurem, kui nad oleksid oma võitu osanud kasutada.

Selles lahingus märgatakse juba kahurite ja tankide koostöö olevat õige täpne. Seejärel on tankide võitlusviis enamail juhtudel järgmine. Enne lühike, kuid vali kahurituli ja siis viimase tekitatud tolmu- ja suitsukatte varjul tankide murdamine vaenlase rindesse, millele ratsa- ja jalavägi kohe järgnevad.

Tõsi küll, tankid ei annud siiski veel neid suuri tagajärgi, mida neist oli loodetud, kuid lahinguis püsivate rinnete vahel tegutseti nendega siiski edukalt. Nõnda näiteks 16. 4. 1917. a. Winterbergi ja Aisne vahel tungisid prantslased tankide abil isegi kuni Jurincourtini ja 31. 7. 1917. a. murdsid Flanderis mitmes paigas sakslaste rindesse sisse, sundides viimaseid raskele kaotustele.

Senised võitlused, kus tarvitati tanke, olid osutanud sakslastele selle võitlusvahendi väärtust. Saksa ülemjuhatus nõuab kiiret tankide valmistamist. 1917. a. kevadel esitataksegi ülemjuhatusesele tanki mudel, mis

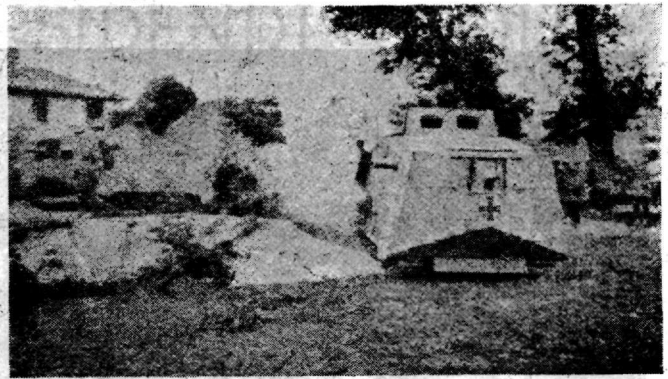
aga ei vasta nõuetele. Ludendorff tunnustab, et ta soovib „energiliselt tankide ehitamisele asumist“ ja lisab juure: „On võimalik, et oleksin pidanud esitama oma nõude kategoorilisemalt, on võimalik, et meil siis 1918. a. otsustavais lahinguis oleks olnud rohkem tanke.“ Kui tööstus sõja lõpupoolel suutis valmistada tanke kiiremini ja suuremal määral, tellis ülemjuhatus neid sõjavarustusosakonnast. 1918. a. ei jõudnud sakslased enam milgi juhtumil saada tanke suuremal arvul. Aga ainult hulgalisel tarvilusel on tankidel väärtust.

Saksa ülemjuhatus annabki ikka suurema ja suurema tähtsuse tankidele, kuni sõda kestab. Ikka tunnudevamaks saab sakslastele tankide puudus 27. 11. 1917. a. Cambrais juures. Sakslased tundsid juba ette, et vaenlane just siin tarvitab tanke, sest kui neid kord tarvitati künklikul maastikul Flanderis, siis lubas lai ja avar maastik Bapaume ja Cambrais vahel tankide seda edukamat ja kindlamat käsitamist.

Kuna me täielikult mõistame tankide mõju ja tähendust, mis sel on lahingukäigule, on põhjust lühidalt selle lahingu juures peatuda.

3. Inglise armee kómándör, kindral Byny, oli asetanud oma armee, millesse kuulus 8 jalaväe- ja 3 ratsaväediviisi ja lisaks 3 brigaadi tanke ja üle tuhande kuulipilduja — hoolikalt peidetuna Havrincourt'i metsa, Peronne-Cambrais ja Bapaume-Cambrais vahele, et neid siis vajaduse momendil paisata äkki vaenlase seisukohtade vastu. Lahinguks anti tankidele lühike ja selge käsk, millega ühenduses oli määratud ka ratsaväe ülesanne. Selle sihiks oli murda tankide abil vaenlase seisukohtadesse, kuna ratsavägi asuks siis nimetatud kohtadel kohe laiemate maaalade vallutamisele. Hommikul 20. 11. 1917. a. algasid tankid pealetungi. Neile järgnes jalavägi ja siis ratsavägi. Teine Saksa armee (v. der Marriz) ei suutnud sellele pealeturumisele vastu seista, vaid oli sunnitud loovutama vaenlasele, suuri kaotusi kannatades, suure maa-ala.

Cambrais lahingus said sakslased esmakordselt kogeda, mis tähendab õieti pealetung tankidega. Siin ei suutnud takistada kahurituligi. Sakslased tundsid, tõsi küll, seda võitlusvahendit juba kevadiste rünnakute päevilt, kunas need ei avaldanud veel suuremat mõju. Aga selle vahel oli inglased õnnestunud arendada tankid tehnilises suhtes nii täiuslikeks, et need tungisid

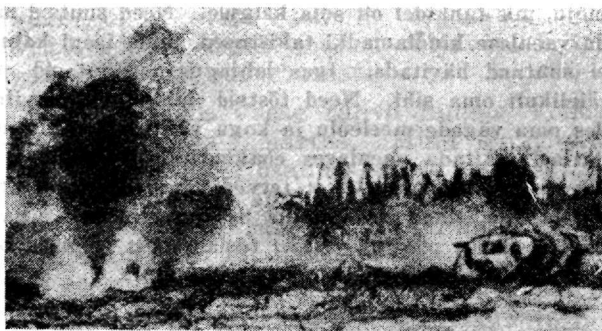
Üks Saksa tank maailmasõja päevilt.

kõigi takistuste üle, ja see loomulikult mõjus halvavalt sakslaste vägedesse. Jalavägi oli võimetu tankide ees, kuna nendega ei saanud võidelda. Tankid ei mõjunudki niipalju hävitust külvavalt kui närve halvavalt, sest niipea kui need olid pääsnud üle esimeste jooksukraavide, arvasid sakslaste väed, et hädaoht ähvardab seljatagantki, ja lahkusid oma seisukohtadelt.

Nagu kevadel Arras'i juures, nii nüüdki ei osanud inglased kasutada seda võitu, mis nad tankide abil olid saavutanud, ja andsid sakslastele võimaluse sellest hädaohlikust seisukorrast välja pääseda.

Cambrais lahingus oli tank siiski olnud erilisel edukas. See oli näidanud, milline ääretu tähtis jõu vahend see õieti on muude relvliikidega ühenduses. See oli osutanud suutvat tungida isegi kindlaimini varustatud liinide läbi. See oli suutnud hävitada takistused, mida ei suutnud ükski muu relvliik. Oma esinemisega see oli sünnitanud Saksa vägedes suurimat hirmu. Vägede erkudele olid edasitungivad „teraskoletised“ liig ja nad lahkusid seisukohtadelt. Nii oli tank otsustavalt mõjutanud võitluste käiku.

Väsimus hakkab vähehaaval valdama kõiki võitlevaid riike. Seda enam tarvitatakse lahinguis tankide abi. Liitriigid ei asu enam pealetungile muidu kui tankidega. Kus liitriikidel puudus see moraalne tugi, kannatasid nad sagedamini kaotusi, heideldes sakslastega. See oligi põhjuseks, et liitriikides hakatakse ikka hoogsamalt arendama ja ehitama tanke ja sakslaste pool tuntakse ikka kibedamalt nende puudust. Saksa ülemjuhatus püüdis kiirustada nende ehitamist, aga tehnilised raskused olid siiski liig ülesaanatud, et sakslased oleksid selle lühikese aja kestes suutnud muretseda tanke tarvilisel määral. Alles sõja lõpu-aegadel neid oli juba rohkemal arvul, aga siis oli see juba hilja. Liitriikidel õnnestus ehitada neid kiiremini. Nad arendasid kerge tanki, mida nad tarvitasid edukalt augustikuu võitlusist alates. Esimest korda need kiire käiguga tankid ilmusid Amiensi ja St. Quentini piirkonnadesse, kus liitlased tarvitasid võitlustes pealetungil seesugust tankide hulka, missugust seni ei oldud veel nähtud. Väikestest kiiretest tankidest suunisid nad kuulipildujatule üle lagendikkude, kuna jälle

Inglise tankid kahurtules. Ülesvõte läänerindelt maailmasõja ajal.

Orkestri juubel.

Tallinna maleva orkester pühitses 22. veebruaril oma viie aasta juubelit. Asutatud 1925. a. veebruaris helilooja M. Lüdigi energilisel algatusel Tallinna maleva orkester on lühikese aja jooksul patsunud võimsaks ja kiitvate arvustuste osaliseks saanud pasunakooriks Tallinnas.

Orkestri kauaaegse juhi A. Kirikali lahkumise järele asus möödunud aastal sellele kohale noor konservatooriumi lõpetaja F. Tammar (meie pildil alumises reas keskel).

teisi tarvitati liikumisabinõuna. Need läksid läbi sakslaste liinide, jätsid sakslaste selja taha kuulipildujate varustatud mehi, kes moodustasid seal n. n. kuulipildujate pesi ja pöördusid tagasi uute meeste järele.

Neist lahinguist annab Hindenburg järgmise kujutluse: „Vaenlase laialdane pealetung tankidega on edenenud imekspandavalt sügavale. Soomustankid, mis olid kiirema käiguga kui seni, üllatasid eeldiviiside juhatusi nende asukohtades ja hävitasid telefoniühendused, mis viisid neist paikadest võitlevate vägede juure. Niiviisi eraldati juhid ja eellinid jäid juhtnõõrideta. See päev on üsna eriliselt kriitiline, kuna tihe tolm takistab lahinguväljalt igasuguse ülevaate saamist. Tankid oma laskeabinõudega lasevad, tõsi küll, suundadesse, kust kuulub mootorite potutamist ja müdinat, aga sagedasti hämmastavad neid teraspeletised, kes äkki ilmuvad hoopis teisest sihist.

Siin olid siis väikesed, meilgi tarvitusel olevad tankid osutanud oma jõudu. Oma kiirusega nad tegid tasa, mis nende väike kogu jättis puudu. Need võisid end murda läbi vaenlase rinde ja tegutseda lisaks transportvahendina, nii et võidi moodustada kuulipildujate punkte vaenlase seljataga. Seda ei kannata-

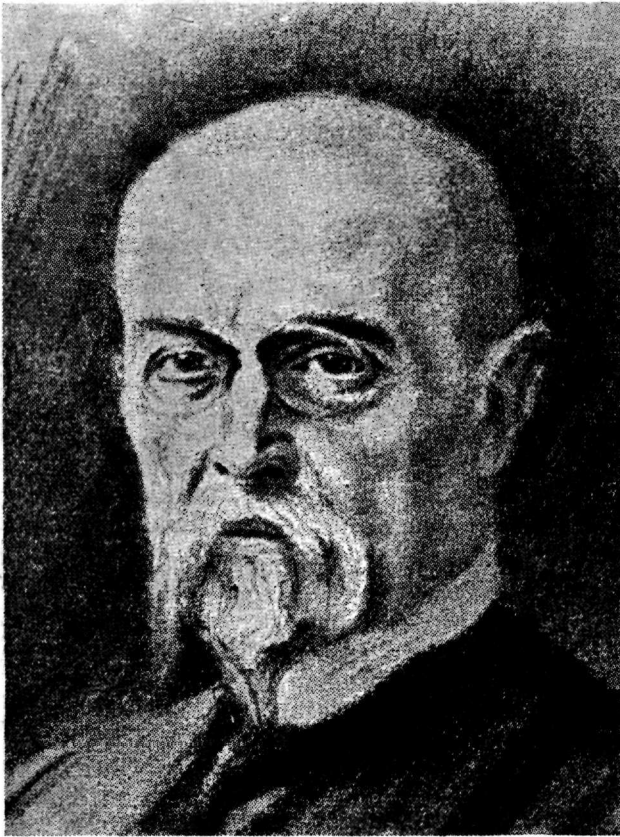
nud enam tugevamadki närvid välja. Sõja lõpupoolel mõjutasid tankid suurel määral kogu sõja võidu tulemuse. Seda tõsiasi tunnustab Ludendorff: „Tankid mõjutasid, kuna neid ründas meie seisukohtadele määratumul arvul, tugevasti sõja sündumuste käiku. Tankide hulgaline käsitlus ühes neid saatva tolmuga ja uduga püsivad edaspidigi meie kardetavate vaenlastena. Nad on seda hädadohtlikumad, mida rohkem meeoleu langeb ja mida väsinumaks ja nõrgemaks saavad meie diviisid.“

Ülaloodud näidetest tankide tegevuse kohta maailmasõja ajal ja neist otsustest, mida Saksa väejuhatajad on annud, jätkub, et kujutleda seda suureviisilist mõju, mis tankidel oli sõja käigule. Need suutsid murda vaenlase kindlamadki takistused, mida isegi kahurid ei suutnud hävitada. Igas lahingus saavutasid nad täielikult oma sihi. Need tõstsid lahinguväljale ilmes oma vägede meeoleu ja kogu võitlusvõimet, suutes ühtlasi tekitada vaenlases ebakindlust ja hirmu, mis läks sageli nii kaugele, et terved väeosad andsid tankidele alla, nagu see sündis 8. augustil, sel „Saksa armee süngel päeval“. Neist tõsiasiadest selgusel olles on vaja seda relvliiki vääriliselt hinnata.

ALASI ÄÄREST PRESIDENDI TOOLILE

Čehhoslovakkia presidendi kuulsusrikas elukäik

Čehhoslovakkia president T. G. Masaryk.

Märtsi esimestel päevadel saavutab üks Euroopa huvitavamaist kujudest, Čehhoslovakkia vabariigi president T. G. Masaryk, kõrge ea — 80 a. T. G. Masaryki nimi on omandanud haruldase kõla inimesena, poliitikuna ja mõtte- teadlasena. Kellena enam, on raske öelda. Kõi- gina võrdsest.

Kord, ühel oma sünnipäevadest, jutustas juubilar oma elust temale omase sorava stiiliga. Toome allpool mõned väljavõtted tol- lest huviküllasest jutustusest:

Kasvasin üles vaese rahva hulgas, keisri rusika all ägavais mõisates. Mind ümbritses selline viletsus, et ei osanud endale kujutellagi, mis peaks minust saama. Apaatselt mõtlesin: eks saa minustki säärane ori kui oli minu isa ja kõik teised. Mul ei olnud mingeid kavatsusi oma lapsepõlves.

Alles hiljem, kui koolikatsetel saavutatud tagajärgedel minu vanemaile soovitati mind panna reaalkooli, ärkas minus mõte saada — kooliõpetajaks.

Kuid mind lasti õppida mõnd ametit. Esi- algu oli see lukusepaamet. Minu ema toimetas mind Viini nende härraste juure, kus tema omal ajal oli töötanud. Nii sai minust lukusepp. Reaalkoolist säilinud raamatud olid mul kaasas. Kuna meid oli hulk ühes toas, siis juhtus, et raamatud olid ühel ilusal päeval kadunud. Et nii-kui-nii tundsin end üksildasena, ei kannat-anud enam Viinis välja, pakkisin oma asjad ja sõitsin koju. Nüüd

sai minust sepp.

Pean ütleva, et töö sepa-pajas valmistis mulle isegi rõõmu. Pidin kahe aastaga jõudma nii kaugele, et oskaksin valmistada hobuseraudu ja ka rautada hobust. Mul ei olnud tarvis täita ka teenijatüdruku kohuseid, nagu see muidu maal on kombeks. Tahtsin seega saada väljaõppinud sepaks, mis oli tol ajal minu ideaal.

Kuid ühel hommikul, tuues vett sepa- pajasse, kohtasin üht oma endist õpetajat. Mär- kasin, et ta oli tublisti hämmastunud, nähes mind sellise toimingu juures. Pärast selgus, et ta oli minu vanemaile pidanud pika epistli ja mõjutanud minu saatmist pedagoogiumi, sest minust pidi tema arvates

saama kooliõpetaja.

See elukutse huvitas mind. Suureks ras- kuseks oli aga Ladina keel. Seda ei võinud ma korralikult õppida. Juhtus, et mul tuli mõni- kord, näit. matustel, lausuda mõni ladinakeelne värss. Loomulikult laususin valesti. Preester juhtis alati neile eksitustele tähelepanu sõna- dega: „Jälle ütlesite valesti!“ Otsustasin õp- pida Ladina keelt. Mulle juhtus kätte mõni vana ladinakeelne sõnaraamat. Hakkasin tööle ja tuupisin ühegi süsteemita hulga sõnu pähe ja — varsti kõnelesin juba Ladina keelt. Seda tähele pannes tahtis pater Satos läkitada mind gümnaasiumi ja vaata — sooritasin sisseastu- miseksami! Tahtsin jõuda edasi, tahtsin teha tööd, kuid ei teadnud veelgi, mis pidi minust saama.

Alles siis, kui pärast gümnaasiumi lõpeta- mist saabusin Viini, kristalliseerus minus üks kavatsus: tahtsin saada

diplomaadiks.

See oli minu esimene ideaal. Selleks pidin õppima Hommikumaade akadeemias. Õppisime

President Masaryk'i sünnimaja.

Araabia j. t. keeli. Sooritasin eksamid. Kuid, nagu see ikka viisiks on: aristokraatide pojad jagasid omavahel kohad ja minul ei olnud lootustki saada diplomaadiks. Seega purunes too unelm.

Siis järgnes doktoriks võitlemine. Aga ma ei kujutanud ette hakata professoriks. Kui ma peaksin teile jutustama, millise tundega läksin loengule, teadmata isegi, mille üle peaksin õige kõnelema! Arvan, et mu õpilased said vahest aru, millises kimbatuses viibisin. Mõnikord jäin loengult lihtsalt ära.“

Säärase pihitamisega austas Čehhoslovakkia vabariigi president Masaryk oma sõpru. See sama mees, kellest öeldakse, et „Masaryk on Čehhi rahvusliku elu mõjuvaim isik möödunud poolsajangu vältel. Seda aega ajaloos võib õigusega nimetada Masaryki ajaks“.

Masaryk oli sisemise töö, sisemise rahvuspoliitika elav programm. Tema mõtteteadlasepilk tungis teistest kaugemale ning mõistis kogu rahvusliku arengu perspektiivid. Oma realistliku rahvusprogrammi juures kasutas Masaryk

laialdaselt mineviku kogemusi, selle hüvesid ja pahesid. Asudes juhtima Čehhi rahva vabadusvõitlust mõistis Masaryk, et rahva alalhoidumise ja arengu baasiks on ta sisemine väärtus, ta sisemine relvastumine ja vaimline jõud ning iseseisvus, mis ületab isegi poliitilise ja riikliku iseseisvuse.

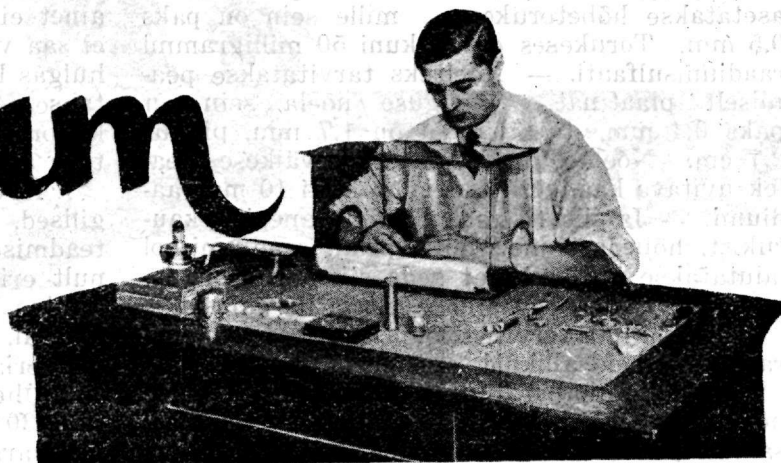
Maailmasõja puhkemine aetas filosoof ja professor Masaryki uute ülesannete ette, mis osutusid väärivaiks ta julgust, teguvõimet ja sisemist suurust. Temast sai revolutsiooni juht, uue riigi looja, ehitaja ja pea. Algusest peale püüdis Masaryk Čehhoslovakkia iseseisvuse uuendamise poole, võitles selle lipukirja all 1914. ja 1918. a. ning saavutas vaba Čehhoslovakkia, mille poliitikat juhitakse Masaryki vaimus. Lepingutepoliitika vastab Masaryki rahupoliitikale, rahu peab ka valitsema riigi vähemusrahvuste vahel. Seda ei saavutata loomulikult üle-öö, kuid Masaryki vaim valgustab ka tulevikus čehhide teed ja juhib seda tegevuses inimkonna kasuks.

—no.

Radium

Nägematud kiired, mis põletavad. — Tähtis arstimisvõõend. Maailmas kõigest 250 grammi raadiumi. Üks gramm raadiumi maksab kuni 243.000 senti.

Vaevalt oli leiutatud röntgenipilt, kui füüsiku Becquereli geniaalne mõte võimaldas leiutada uusi kiiri. Ta nimelt katsetas saada kiiri röntgenikiirteks tarvis mineva elektrivooluta ja ta ei eksinud. Tõepoolest ta leidis uraanisoolades sääraseid ollusi; need mõjutasid päevapildiplaati ja seega võidi nendega otse nagu röntgenikiirtega teha pilte. Kui siis hakati otsima peale uraani ja selle soolade veel teisi aineid, mis ilmutaksid samu omadusi, leiti polooniumis ja raadiumis veel tugevamini kiirgavaid aineid. Seega oli leiutatud rida nõndanimetatud radioaktiivseid aineid, mille suur füüsikaline tähtsus nad tegi eriti huvitavaiks uurimiseks.

Siin on tegemist harva ja ainult vähesel määral leiduva, nimelt pigikatte sisse asetatud, ainega. Peale eelnimetatu leidub veel tähtsaid, nagu thoorium, mesothoorium, radiothor, aktinium, joonium jne., üldse 40 säärast ainet.

Peale võime mõjuda valgustundelisele plaadile neil aineil on veel iseloomulised elektrilised omadused: nad võivad lähedalolevaid elektrofoore panna plahvatama (tühjenema). Sellel põhjenevadki kiirte tugevuse mõõtmise viisid. Seks otstarbeks eriliselt valmistatud elektrokoopidesse asetatakse tinakorrad tsilindritaoliselt torukese ümber, mis sisaldab teatavaid radioaktiivseid materjale. Selle mõju on võimalik siis galvanomeetrilisel teel tunda ja kindlaks määrata.

Juba need kaks omadust, mõju päevapildiplaadile ja elektrivoolule, on omandanud kaugeulatuvat tähtsust; radioaktiivsed ained on aidanud lahendada paljusid füüsikalisi probleeme ja on mitmetesse küsimustesse toonud selgust. Kiirteaduse vallas on radioaktiivsete ainete leidmisega ja nende füüsikaliste ja keemiliste mõjutuste vaatlemisega tekkinud laialdane eriline uurimist nõudev ala, sest peagi hakati nende ainete bioloogilisi omadusi uurima ja mis sealjuures saavutati, on nüüd radio-

aktiivsuse mõttes äratanud väga laialdast tähelepanu.

Tänapäev äratav üldist huvi, kui leitakse ainelisi võimalusi selle haruldaselt vähe leiduva ja kalli aine muretsemiseks, ja järjekindlalt antakse avalikkusele teada, kui mõni laboratoorium või kliinik on omandanud ühe grammi raadiumi.

Tuldi kord mõttele taimi, kelle eluavaldused valguses eriti kergesti alluvad uurimisele, uurida ka radioaktiivsete kiirte mõjutuse suhtes. Väga üksikasjalised, mitmesuguste lilledes juures teostatud kiirte mõjutused andsid tulemuse, et tugev radioaktiivsete kiirtega mõjutamine takistab kasvu. Üksikult võttes on mõju mitmesugune juhtudel, kas kiirtega mõjutatakse juuri, lehti või seemneteri, ja ka taimede hingamis- ja kasvunähetes on tunda lahkuminekuid kiirte mõju all oleku aja ja kiirte tugevuse järele.

Esirinnas sammub aga radioaktiivsete kiirte kasutamises arstiteadus. Haigustest, mis kiirtega arstimisele üldse alistuvad, on esijoones paistetushaigused. Kahtlemata on sellega leitud uus tähtis ravimise vahend. Teda kasutatakse mitmel kujul: näiteks soolana, emantsioonina (radioaatomide lagunemise produkt, mis muuseas sulab ka vees) ja radioaktiivse eraldina.

Kuna radioaktiivsete ainete kallidus, haruldus ja energiline mõju võimaldavad teda tarvitada ainult väga vähesel määral ja kuna sellega arstitavate haiguste liik kui ka eelnimetatud ainete füüsikalised omadused eeldavad eriti hoolsat ja täpselt kontrollitavat tarvitamist, vajatakse eriti valmistatud instrumente.

Arvesse võttes paistetuse laadi, haige seisukorda ja mõju, mida tahetakse saavutada, arstitakse kas torukese, nõelakeste või plaatidega. Torukesed on klaasist, mis 1 kuni 3 mil-

limeetrit jämedad ja 1 kuni 2 mm pikad. Need asetatakse hõbetorukesse, mille sein on paks 0,5 mm. Torukeses on 10 kuni 50 milligrammi raadiumsulfaati. — Nõelteks tarvitatakse peamiselt plaatinat. Niisuguse nõela sein on paks 0,4 mm, ta läbimõõt on 1,7 mm, pikkus 2,7 cm. Nõelad on varustatud väikese pealekruvitava kaanega ja neis on kuni 10 mg raadiumi. — Ja siis on veel plaadid kanepist, kaudukist, hõbedast jne., mille peale raadiumisool laiutatakse ühtlaselt, et seda siis mitmesugustele kehaosadele vormikohaselt peale suruda.

Et paljud tervisparandusasutised omavad radioaktiivseid allikaid, on üldiselt teada.

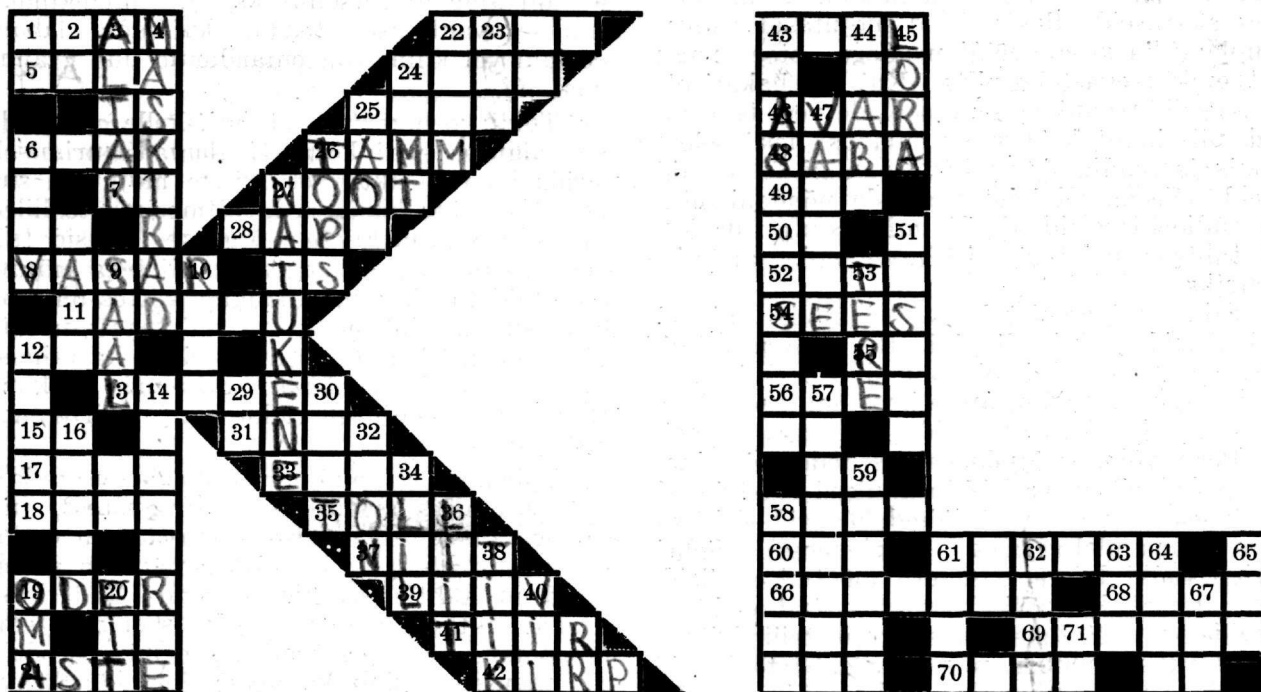
Raadiumi-aparatuuri käsitlemine üldse nõuab täpset radioaktiivsete ainete tundmist; samuti peab selle alalhoidmine, vedu ja sellega

töötamine laboratooriumis sündima nõnda, et ainet ei lähe kaduma ja seda käsitlejad isikud ei saa vigastusi. Selle juures tarvitatakse muu hulgas kaitsekilpe, mis ei lase kiiri läbi, ja vetakse neid aineid eriti valmistatud pisi-seefides; ka on otstarbekohane, et radioaktiivsete ainetega töötavad isikud aegajalt vahelduksid.

Arvesse tulevad paljud tehnilised, bioloogilised, keemilised, füüsikalised ja arstlikud teadmised, nagu neid on võimalik omandada ainult eri-kiirteinstituudis. Kui raadiumi kasutamine arstimisvahendina laieneb suuremal määral, siis selleks vilumise omandamine eeldab eriasutistes koostöötamist eriteadlastega.

Ühe grammi raadiumi hind kõigub 2250 ja 2430 krooni vahel. Kogu maailma raadiumitagavara arvatakse praegu 250 grammile.

Hindmõistatus nr. 1.

Vasakult paremale: 1) On ukse küljes. 5) Tükk, osa. 6) Veeloom. 7) Noot. 8) Haamer. 11) Kebakate. 12) Sugulane. 13) Kuulus maletaja. 15) Noot. 17) Naisterahva nimi. 18) Lill. 19) Vili. 21) Trepi osa. 22) Mäng. 24) Omane kaardimängijatele. 25) Veeloom. 26) Puu. 27) Kalapüügiriist. 28) Jalutamiskoht. 31) Nõu. 33) Koduloom. 35) Pikkusemõõt. 37) Kuulub õmblejatele. 39) Mulla liik. 41) Laskekoht. 42) Putukas. 43) Ümmargune asi. 46) Ruumikas. 42) Lehma kehaosa. 50) Asesõna. 52) Raskusemõõt. 54) Mitte väljas. 56) Elukutse, töö. 58) Asun. 60) Veekogu. 66) Raudteejaam Eestis. 61) Türgi riigimees. 68) Meesterahva nimi. 69) Meesterahva nimi. 70) Maksuviitung.

Ülalt alla: 2) Jõgi Lätimaal. 3) On kirikus. 4) Maskipidu. 6) Veekogu. 9) Suur tuba. 10) Meesterahva nimi. 12) Türgi piibel. 14) Raudteejaam Eestis. 16) Kuulub raadiotele. 19) Mitte teiste. 20) Vana naine. 22) Moment, kiirvaatamine. 23) Terav asi. 24) Sarnaneb karbile. 25) Taud. 26) Toos. 27) Mitte palju. 30) Jook. 32) Merirelv. 34) Okasloom. 36) Ühing. 38) Veekogu. 40) Ooper. 43) Riik. 44) Puu tükk. 45) Tähi jutt. 47) Mitte terve. 51) Proivotseerimist käskiv. 53) Tervitus. 57) Arv. 58) Värv. 59) Mille alla paindume kõik. 61) Koduloom. 62) Liikumisabinõu vees. 63) Pea osa. 64) Vastu. 65) Kingitus. 67) Jääb järele suurest haavast. 71) Tiitel.

Õiged lahendused tulevad saata „Kaitse Kodul“ talitusele Tallinna Kaarli t. 8 hiljemalt 15. märtsiks s. a.

Õigesti lahendajate vahel loositakse välja väärtuslikku kirjandust.

Must hobune

13. augustil.

Meie võtsime Rshevi ära. Me võtsime ta koidu ajal, kui punane päike tõusis ja linnaäärses Nikola kirikus hommikusele jumalateenistusele helistati. Surma sai Mokeitsh, Tiitov ja Hvedoshenja, haavatud on kaksteistkümmend „bandiiti“. Aga linn on meie käes. Meie oleme kaliifid üheks tunniks. Kus on Grusha?

14. augustil.

Grushat ei ole. Ma ei leidnud teda tshekas, maakonna vangimajas ega kasarmus. Grushat ei ole... Mis jaoks ma oma salga ohverdasin? Mis jaoks meie Rshevi ära võtsime?

Vrede teatab, et punased peale on tungimas. Moskvas tulevat kolm divisjoni... Hea küll. Meie läheme ära. Hea küll. Meie läheme ilma Grushata. Ma kutsum Fedja:

„Fedja, kui palju laternaposte on platsi peal?“

„Ei ole lugenud, härra polkovnik.“

„Loe ära. Ja poo iga posti otsa üks. Said aru?“

„Sain aru, teen nõnda.“

15. augustil.

Ma ütlesin: „Päästku ennast, kes võib,“ ja ei ole enam ei „bandiite“ ega „salka“. Ei ole enam kedagi. On ainult üksikud sõjariistadega inimesed. Nad kadusid kõik ümberkaudsetesse metsadesse. Kellega need punased mõtleavad võidelda?

Ma lähen ratsa Rshevist minema. Mis ma kätte olen saanud? ... Jälle on mul tuntud aastasadade väsimus. Ei, see on veel halvem. Taga on tühjaksjäänud laager, ees on... Mida veel loota? Ümberkaudu põlevad külad, vihiseb nuut ja ragisevad kuulipildujad. Ennasttapval võitlusel ei ole otsa. Venemaa valab pisaraid, suur rahvas on nõrkemas.

On õhtu. Punane eha löi taevale ja kustus. Roheleis-kahvatul taeval mustab üheksa posti. Nende küljes ripub üheksa keha. Kõik on ilma mütsita, särgiväel. Kõik on lahtiste, pimedate silmadega. Ja kõik hõljuvad tuule käes.

Moskva eest, Stolbtsõ eest, Grusha eest!

III.

Ma lähen telefoni juure.

„170-03...“

Hallo! 170-03? Paluge seltsimees Kovalev telefoni juure.“

„Hallo! Kas sina oled, Fedja?“

„Mina, härra polkovnik.“

„Ettevaatlikumalt, mis polkovnik ma praegu olen.“

Ma kuulen, kuidas ta naerab.

„Jumal ei anna välja, siga ei söö ära... Sülgan nende peale...“

„Noh, mis on?“

„Olen Kuntsevis. Kolmandal tagavara teel.“

„Nii... Kuidas sina elad?“

„Ah mina või? Varsti ülendatakse hoolsuse eest komissariks... Eile otsisin läbi. Püüdsin ühe saboteerija valgekaartlastest kinni. Aga ära põgenes, neetu.“

Ma riputan kuuldetoru üles. Tähendab rong on Kuntsevis. Meie oleme ka „saboteerijad“ ja „valgekaartlased“. Laseme rongi sel nädalal õhku.

4. veebruaril.

Fedja ei ole Moshenkin, vaid Kovalev. Ta on vetsheka kaastöeline. Jegorov ei ole Jegorov, vaid Lariinov. Ta on vahiks „narkomsdravis“. Vrede ei ole Vrede, vaid Lazeau. Ta on punases väes ja juhatab eskadroni. Kõigil kolmel on vale dokumendid surnud meestelt. Kõik kolm on parteis ja „kindlad“ kommunistid. Ivan Lukitsh on spekulant, elab oma nime all ja peab „komiteega“ ühendust. Mina olen ilma nimeta, elan nägematult, peitudes mitmesuguste inimeste juures. Need inimesed riskeerivad muidugi eluga.

Ma olen Moskvas. Võimatu on võimalikuks saanud. Ma võin enesest öelda: „Olin ööd ja päevad mere sügavuses, olin palju kordi reisil, olin röövlitega hädas, olin linnas hädaohus ja kõrbes, olin merel hädaohus, olin töös ja väsimuses, sagedasti valvates, sagedasti palvetades, olin külma käes ja alasti.“

Kus ma nüüd olen? Kas olen jälle mere sügavuses?

5. veebruaril.

Kui sagedasti olles lahus,

Ma oma kurvas saatuses

Su peale, Moskva, mõtlesin...

Aga täna... Täna ei leia ma enam armast Moskvat. Täna on mulle kõik võõras. Platsidel on kroonu monumentid. Siltidel on Vene kõrvale haavavad sõnad. Mälestussammas Marxile. Issand Jumal, Marxile!...

Ja sealsamas „Narkomsdrav“... „Proletkult“... „Moskvatop“... „Narkombrod“... Ma lähen Arbati mööda. Talvine päike paistab. Lumi krudiseb jalgade all. Need-samad paplid, needsamad kased, needsamad vaiksed majad. Seesama lihtne Moskva olu. Seal hakkab kor-raga „masin“ murisema ja naftast suitsema. Mürin ja häbematu vile. Mööda kihutavad „selle ilma viirs-tid“... „Halui“ on kõrgele tõusnud... Ma löön silmad maha, ma ei taha ega või neid näha.

Olga elas Lilledel bulvaaril. Ma läksin laia hoovi ja seal neljandale korrale. Mulle avas ukse laiade põ-senurkadega nahkses kitlis seltsimees: — „Ei ela siin... Ei ole niisugust...“ Kui uks kinni löödi, seisin ma kaua eeskojas. Oli juba pime. All, „domkomis“ sõi-meldi kõvasti.

6. veebruaril.

Minu toas on paljad seinad ja määrinud lina laual. Selle peal on haljastamata teemasin. Teemasina juu-res istub Jegorov. Ta joob teed. Ta joob seda talu-poja kombel — alustassilt ja suhkrut kõrvale ham-mustades, muidugi oma nõust. Ta kannab seda taskus.

„Kuidas sa „Narkomsdravis“ teed jood? Usk on ju oopium rahvale — enamlaste ütelse järele...“

„Kuidas ma joon? Oma seaduse järele... Üks ku-rivaim katsus mulle lähedale tulla ja ütles: — „Mis kommunist sa oled? Mis teadlik proletaarlane sa oled? Jumalat ei ole. Jumala on papid välja mõel-nud...“ Aga ma õpetasin teda natukene: — „Kom-muun on kommuun, aga Jumalat ära võta suhu. Muidu käänan pea otsast...“ „Oh, härra polkovnik, ei lähe mul see roomamine sugugi... Ja patt on see ka...“

„Mis on patt, Jegorov?“

„Kuidas mis? Terve päev olen kurjavaimude seas. Kuulan kurjavaimude kõnesid. Teen kurjavaimude mee-le järele. Viimaks oled isegi kurivaim...“

Perenaine Pelageja Petrovna viib tühjaks joodud teemasina välja. Tal on kõhn, roheline jumega nägu. Tema mees, mehaanik, töötab vabrikus, — „mitte vab-rikus, vaid tsaari sunnitööl,“ nagu naine ütleb. Je-gorov piilub altkulmu:

„Ka kurivaim.“

„Ei ole, see on „oma“... Kuule, Jegorov...“

„Kuulen, härra polkovnik.“

„Kuntsevis kolmandal tagavara teel seisab rong. Temas on pommid Moskva garnisoni jaoks. Homme ei ole sa teenistuses. Lähed lõuna ajal ja lased rongi õhku.“

Ta nikutab oma pika habemega pead: „Sellel on mõtet, tänu Jumalale.“ Siis ütleb ta selgesti ja kind-lasti nagu reas seistes:

„Kuulen, härra polkovnik.“

7. veebruaril.

Kuntsevo. Külma hommik. Lume läige pimestab silmi. Parem pool on park, pehmed, lumised kuus-kede kuhikud, — „õllepudelid“ ütles „kunstnik“ Fed-ja. Parem pool on jaam, — roopad. Kolmas taga-varatee.

Viie minuti pärast on kell üks. Mina lähen... Ma näen: neljandas vagunis vedurist tahapoole välgatas

tuli, välgatas ja kustus. Siis järsku löi leek välja. Käis plahvatus, tume ja lühike. Ja kohe käis vagunist laas-te lendu lüües kui tuulis-pask välja. Ta ulatus purskkae-vuna taeva ja langes üle aia tulise kollaka sõõrina laiali. See sõõr jäi tükiks ajaks seisema. Ta rippus äh-vardavalt kui kohutav silm metsa kohal.

Vaguni tüki vilistasid. Ma ei katsunudki ära min-na. Jalad olid külmanud maasse kasvanud. Ma oota-sin oma otsa. Ma ootasin viimast plahvatust. Mis-pärast? Ma ei tea... Ma tahan, aga ei mõista ütelda.

8. veebruaril.

Minu aken on õue poole. Läbi akna näen ma prü-gihunnikut ja jääpurikaid vihmatoru küljes. Isegi kesk-päeval on videvik. Isegi kange külmaga on hirmus hais. Ja see on Moskva?

Kaugel, metsas ja sõjakäigul paistis Moskva kui teednäitaja täht. Nüüd olen ma Moskvast. Kas see on suur püha? Ei, äripäev. Hommikune teemasin, hall Pelageja Petrovna, Pretshistenka ja Arbat tuletavad äripäeva meele. Raske on elada ilma „ülendava pet-tusetä“. Veel raskem on võidelda. Grusha võitles elu eest. Mis eest mina võitlen?

Mina ei usu „programmidesse“ ja järelikult mitte ka „juhtidesse“. Mina võitlen ka elu eest, õiguse eest maa peal elada. Võitlen kui metsloom küüntega, ham-mastega ja verega... Ma ütlesin „maa peal“. See ei ole õigus. Mitte maa peal, vaid Venemaal, ainult Ve-nemaal. Olgu äripäev. Olgu prügihunnik. Olgu vide-vik. See on siiski omane ja kodune. Nagu on omane ja kodune Olga.

9. veebruaril.

Meie istume Strastnõi bulvaaril. On videvik. Tä-navatel puhub tuul. Laternad süüdatakse põlema. Fedja sülgab:

„Härra polkovnik, mina saatsin ihe seltsimehe teise ilma.“

„Mis sa räägid, Fedja? Moskvast?“

„Just nii. Moskvast. Minu ülem, Sobol oli tema nimi.“

„Kunas?“

„Täna öösel. Kuulsin, et ta Neitsi väljal elavat. Ootasin teda värava all, just nagu rööviija. Mitte kedagi kuskil. Kõik ümberringi tühi. Järsku näen, tuleb tei-ne, röövel, karmesti. Ma kargasin välja ja tõmbasin tal mütsi peast, andsin revolvriga kuklasse. Ta kuk-kus istukile. Ma võtsin tal kasuka seljast ära, aga tema ajab silmad suureks ja ütleb: „Kovalev, Kova-lev“. Tähendab ütles mulle. Mina aga lasin ta mui-dugi maha.“

„Ja riisusid paljaks?“

„Kas teie arvamise järele peaks siis varandust hukka laskma minna? ... Hommikul oli aga ametkohas suur skandaal: „Seltsimees Sobol on tapetud... Röö-vimise otstarbel.“ Mina aga ütlesin: „Seltsimehed, seda on ehk valgekaartlased teinud?“ „Mis valge-kaartlased... Oleksid suured sekeldused, kui seda val-gekaartlased oleksid teinud: et ei ole paremini oma ülema järele valvatud, ja siis veel see plahvatus...“

Oli täna palju jooksmist. Suure vaevaga sain sealt tulema. Ei tahtud lasta. Taheti, et ma kurjategijat kinni aitaksin piüida.

Fedja naeratab: ta mängib ka siin „akulkat“; muidugi kaotusetä. Tõesti üks päikesepaisteline hing.

10. veebruaril.

Täna on minu sünnipäev. Ma olin selle muidugi unustanud. Aga Fedja oli seda meeles pidanud ja tõi mulle „pildi“ kingituseks. „Pildile“ oli värvidega lillekimp maalitud. Kimp oli roosa lindiga kinni seotud. Lindil oli „luuletus“:

Поздравляютъ васъ бандиты
И желаютъ счастья вамъ,
Вы отецъ насъ знаменитый
На страхъ гадамъ и бѣсамъ.

(Teravitavad teid bandiidid ja soovivad teile õnne, teie olete meie kuulus isa, hirmuks madudele ja kurjavaimudele.)

Luuletuse all on kalligraafiliselt kirjutatud Olga aadress: Moltshanovi põikuulits 10. Fedja on seda „Vetshekast“ teada saanud... Ma olen Olga leidnud. Ma olen õnnelik.

„Täna, Fedja... Aga mispärast „isa“ ja veel „kuulus“?

„Kuulus, seepärast, et Bobruiskis ja Rshevis kuulsaks saite...“

Ta nuuskab nina siidtaskurätikusse, mis muidugi on „ostetud“. Ta ütleb oma ainsama silmaga pilgutades:

„Aga isa olete seepärast... et meid ei põlga.“

11. veebruaril.

Olga karjatas ja taganes mõne sammu. Püüsti seistes ja istet pakkumata ütles ta mulle:

„Georg, sa oled bandiit?“

Ma vaatasin talle otsa. Tal oli ülevalt kinninööbitud ülirikond, tema sõrmusteta käsi oli ahtake. Tema juuksed olid lühikeseks lõigatud. Temas on midagi mulle võõrast. On ta nunn? Ehk... Ehk... Ei, see ei või olla.

„Aga sina, kes sina oled?“

„Mina olen kommunist.“

Ma istusin maha. Alles nüüd märkasid ma, et toas midagi ei olnud, ainult laud, voodi ja kaks tooli. Seinal oli Marxi pilt.

„Sina oled bandiit?“

„Jah, ma olen „bandiit“.“

„Valgekaartlane?“

„Valgekaartlane.“

„Liitlaste palgaline?“

Mistarvis need päheõpitud kroonu sõnad?.. Ma vastan jahedalt:

„Mind ei saa osta, Olga.“

„Aga mistarvis... Mispärast...“

Ta lõi käed kokku. Ta katsub aru saada, aga ei saa... Mina ka mitte.

12. veebruaril.

Olga räägib erutatult:

„Georg... Sa võitlesid ometi revolutsiooni pärast. Ütle tõtt, kas teie viisite ta lõpule? Teie heitsite tsaari troonilt. Aga meie tõime vabaduse.“

„Olga, ära räägi vabadusest.“

„Meie seadsime Venemaa jälle jalule...“

„Ära räägi Venemaast.“ ...

„Mispärast?“

„Sest et vabadust ei ole. Sest et Venemaad ei ole.“

„Vabadust ei ole?.. Aga teie? Kas teie ei poo? Kas teie ei lase maha? Kas teie ei põleta?.. Venemaad ei ole?.. Aga teie? Kas teie ei käi võõraid eeskodasid mööda?“

„Olga, jäta see.“

Ta tõusis üles. Tema silmad tuhmenesid. Ta lõi rusikaga vastu lauda.

„Mis on teie rahva silmavesi ja veri? Mis on teie õiglus? Teie armastate isamaad ainult eneste pärast. Teie hindate ainult oma vabadust... Teie ei näe, et vana maailm kokku on langemas. Ei... Teie olete Venemaa ära annud... Teie olete vaenlased neile... Kuuled, Georg, sa oled minu vaenlane...“

Ma tõusin ka üles:

„Mis siis, Olga? Anna mind üles.“

„Mis sa räägid! Jumal sinuga, Georg...“

Ta katab näo kätega kinni ja nutab. Kes see on? Olga? Ja kus ma olen? Nunna kambris? Kloostris? Ja milleks see kullatud raamis püha pilt seinal?.. Ma kuulen, ta ütleb läbi pisarate:

„Georg... Georg... Miks sa siia tulid?..“

13. veebruaril.

Mispärast ma tulid?... „Kõik meelevald nende üle tahan ma sulle anda, ja nende au; sest see on mulle antud, ja mina annan seda, kellele ma tahan. Kui sa nüüd minu ette tahad kummarduda, siis peab kõik sinu päralt olema.“ Kiusaja rääkis peaaegu õigust. Kuningriigid olid tema päralt, kivi muutub vahel leivaks, ja võib alla langeda ja jalga mitte väänata. Selles „peaaegu“ — on terve filosoofia. Mis on tõde? Meie ei tunne seda. Ei tunne seda ka nemad. Mõõdub silmapilk, — ja pole enam võllaid ega mahalaskmisi. Pole enam Fedjat. Pole enam „tschekad“. Jõuab kätte „õnn“.

Kaev ei avanenud. Pimedus pimestas silmad. Olga ja — endaga rahulolev kommunist. Marxi näopilt. Olga, ja — kiusamise jutlus. Olga, ja — pööran viha. Tuba on tühi. Seina taga norskab peremees. Mul on külm. Ma ei süüta tuld põlema.

14. veebruaril.

Fedja jookseb minu tuppa. Ta on kahvatu. Ta punased juuksed on korratuses. Ainult korra nägin teda niisugusena: öösise pealetungi ajal.

„Hädavaevast jõudsin õigeks ajaks, härra polkovnik... Seadke ennast valmis. Maja on ümber piiratud.“

Ma ei usu.

Ma ei usu, et „tshekas“ minu aadress teada saadi. Seda teavad ainult oma inimesed. Aga meie seas pole äraandjaid.

„Fedja, sa lorad.“

„Vaadake aknast välja.“

Ma vaatasin. Jah, õues seisab tunnimees. Mis see on? Meeletu juhus?.. Fedja võtab revolvi välja. Ma näen, kuidas ta käsi väriseb.

Mis teha? Me oleme hiirelõksus... Mina ka sean brauningi laskevalmis.

„Fedja, on sul partei pilet kaasas?“

„Just nõnda.“

„Tsheka tunnistus ka?“

„Just nõnda.“

„Noh, mine siis ees.“

Ta sai aru. Ta nägu läks rõõmsaks. Meie läheme läbi söögitoa kööki. Söögitoas askeldavad lapsed. Köögis lõhnab märja pesu järele. Pelageja Petrovna sosistab: „Kristuse pärast, ärge minge: tapavad ära...“ Aga Fedja sammub kiiresti väravate poole.

Ongi tänav. Tänaval veoauto. See ähib, — tärisevad aknaklaasid. Katustelt tilgub. Päikese käes särab Kristus Önnistegija. Fedja lööb risti ette:

„Jumal juhtis kõrvale, härra polkovnik... Ei uputanud ära, Jumalaema, meie Rshevi linna...“

15. veebruaril.

Mulle andis peavarju mu vana tuttav professor. Ta peab ettelugemisi bioloogia, zooloogia, mineraloogia üle, — ma ei tea, missuguse „loogia“ üle just. Ta läheb hommikul tööle, ja mina jään üksi.

See pole maja, vaid kivist karp, see pole korter, vaid teaduslik muuseum. Mikroskoobid, kolbid, retoridid, graafikud ja värvilised tabelid. Kamina kohal ripub seinakell — käoga. See kukub iga poole tunni tagant. Pikkamööda roomab aeg, — põleb ära kasutu päev.

Ma ütlesin kunagi: „Ma ei taha ori olla, isegi vaba ori mitte. Kogu minu elu on võitlus. Ma joon segamata viina.“ Ma joon seda praegugi. „Sina ei pea tapma... Sina ei pea tapma,“ kui sinu naine tapetakse. „Sina ei pea tapma“, kui sinu lapsi tapetakse? „Sina ei pea tapma“, — ja argus on õigustatud, ja nõrkus on ülistatud, ja ülekohus on vooruseks tunnustatud... Ja mõrtsukad „surevad oma haavadesse“. Aga argade ja uskmata ja häbemata paik on „tulejärves“.

16. veebruaril.

Kas minu redusolek veel kaua kestab? Fedja on rahutu. Ta ei soovita välja minna. Ma olen kella käoga kahekesi. On vaikne. Nii vaikne kui on tubades kesktalvel.

Pimedus on silmad tumestanud... Kas see on endine Olga? Kus on tema pikad juuksed? Kus on tema valged riided? Kus on rõõmus ja muretu naer? Kus on Sokolniki? Kus on endised ilusad päevad?...

Suur ja raske on kiusatus. Lihtne Jegorovki tunneb seda oma südames. Temast ei saa aru ei Fedja, ei Wrede ega Ivan Lukitsch. Neile on kõik selge ja lihtne. Venemaa ja „kominternid“. Talumees ja tööline. Nad on talumehe ja Venemaa poolt. Mina olen ka talumehe ja Venemaa poolt. Aga ma tean, mul on meeles, mis vastuseks öeldi. Aga Olga?...

(Järgneb.)

Toimetaja A. Burmeister.

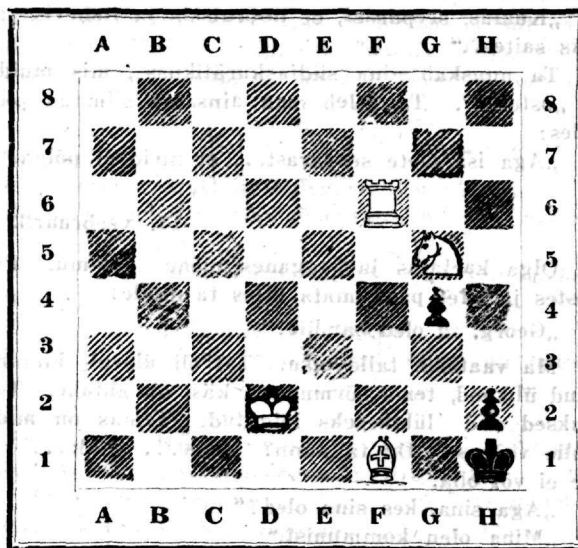
(Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.)

Ülesanne nr. 101.

Kokku seadnud Elmar Kiiler (Viljandis).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: K d2, V f6, O f1, R g5.

Mustad: K h1, E g4 ja h2.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga

E. Karpi ülesande nr. 99 lahendus.

1. Lh2—b8, Kd4—c5,

2. b2—b4+ ja

3. L resp. O annab matt.

Õiged lahendused saatsid: prof. Th. Lemba, Endel Riisk, stud. techn. V. Tepaks ja Gunnar Friedemann (Tallinnast), stud. jur. V. Pezold (Tartust)